

MARIA SIBYLLA

Inez van Dullemen

Maria Sibylla

Een ongebruikelijke passie

ROMAN

2019

DE BEZIGE BIJ

AMSTERDAM

De auteur heeft voor het schrijven van dit boek een werk-
beurs ontvangen van het Fonds voor de Letteren

Copyright © 2001 Inez van Dullemen

Eerste druk september 2001

Vijfde druk november 2019

Omslagontwerp Brigitte Slangen

Omslagillustratie Interfoto/Alamy Stock Photo

Vormgeving binnenwerk Peter Verwey, Heemstede

Druk Bariet Ten Brink, Meppel

ISBN 978 94 031 9190 4

NUR 301

debezigebij.nl

Natura artis magistra

Voor Erik, with my love

I

Maria Sibylla

1

Ooit had de *Semper Augustus* een epidemie veroorzaakt. Een epidemie van verspilzucht en sluwe berekening. Zij, de koningin van de tulpen, met al haar kleurige zusters in haar kielzog, had een hartstochtelijke rage ontketend in hebzuchtige of droomzieke harten. Niet alleen in Wenen, Parijs of in de Lage Landen, maar ook in het Rijnland, waar men nog maar kort geleden de Dertigjarige Oorlog met zijn pest, honger en kannibalisme te boven was gekomen en nu opnieuw ontdekte dat het leven ook plezierig kon zijn.

De rage was al geruime tijd over haar hoogtepunt heen toen de kleine Maria Sibylla een exemplaar stal uit de tuin van ene graaf Ruitmer in haar geboortestad Frankfurt am Main. De prijs was gekelderd nadat de West-Europese landen de handel in tulpenbollen aan banden hadden gelegd. Terwijl de *Semper Augustus* in haar beste jaren een huis of een molen waard was geweest en dienst had gedaan als vurig begeerd object voor speculanten, was haar prijs gedaald tot die van een jachthond of een varken. Niettemin was zij nog even verblindend als voorheen met haar smetteloos witte licht gevederde bloembladen waarover karmozijnrode aderen liepen en haar kelkbodem zo blauw als een zomerhemel. Zowel zij als haar citroengele, zalmkleurige of vlamvend rode zusters met hun koolzwarte harten werden nog altijd gekoesterd als kleinodiën. Ze stonden achter de smeedijzeren hekken rond de tuinen van gefortuneerde en adellijke

inwoners van de stad, tegen diefstal beveiligd door uitgekende alarmsystemen.

In de zestiende eeuw was de tulp uit de Oriënt gekomen. Een gezant van de Habsburgers aan het hof van Süleijman de Grote stuurde in 1554 enkele tulpenbollen naar het Weense hof. Was het feit dat de geheimzinnige bloem uit Perzië kwam, de oorzaak van de koorts die zij verwekte? Riep zij in de geest van de noorderlingen een visioen op van witte huizen en minaretten in de zon? Van de tuinen van de sultan vol klaterende waterpartijen en vijvers vol gouden en rode karpers? Riep zij hier onder de lage grijze wolken een heimwee op naar het verloren paradijs? Daar stonden zij, de sprookjesprinsessen gehuld in hun fris lenteblad, onwetend van de catastrofe die zij hadden ontketend toen duizenden mensen zich omwille van haar schoonheid hadden geruïneerd.

Maria Sibylla moest nog geboren worden toen de laatste van deze door een onverklaarbare waan begoochelden tot de bedelstaf werden gebracht of in de kerker waren beland nadat zij have en goed hadden verpatst voor een tulpenbol.

Op een dag in de lente moet Maria Sibylla daar hebben gestaan, bij het hek waarachter de tuin van graaf Ruitmer zich uitstreckte. Zij kende de onaanzienlijke bruine bollen die uit het zoetgeurende Perzië naar haar land waren gereisd en die de frisse lucht kennelijk lekker vonden, want hun bladeren waren knapperig van kou en levenslust. Iedere dag wanneer zij uit school kwam, moet Sibylla zijn blijven talmen achter het vergrendelde hek om te kijken of de groene spitse knoppen – net bekken van vogels, vond ze, gesloten bekken die niets verrieden – uit de bladeren omhoogkwamen. Ademloos bespiedde zij dag na dag het hoger groeien van de stengel en het verlegen blozen van de knop tussen de lan-

cetvormige bladeren, en er moet toen in haar de begeerte gegroeid zijn zelf zo'n bol te bezitten waaruit een wonderbloem tevoorschijn zou komen.

In dat kleine bleke hoofd, kin puntig, neus te recht en te lang om aanminnig te worden genoemd, zit een dwerg, of beter een tovenaarsleerling die in de leer gaat bij de natuur. De eeuw is in feite nog niet rijp voor een vrouwelijk schepsel dat het lef heeft om haar neus in de zaken van de Schepper te steken, maar zij is nu eenmaal in het midden van de zeventiende eeuw geboren en behept met een onverzadigbare nieuwsgierigheid. Twee tegenstrijdige gegevens die het haar nog lastig genoeg zullen maken. Maar daar heeft ze vooralsnog geen weet van. Zij wenst eenvoudig die exotische bloem in haar bezit te krijgen. Niet om die te gelde te maken, maar om te zien hoe die zich gaat ontplooien. En bovenal: zij wil die tulp schilderen. Want zij is niet een doorsnee zeventiende-eeuws meisje dat onder de hoede van haar moeder uitsluitend leert naaien, koken en borduren. Nee, zij is schilder. In een oud archief bestaat een portretje van de tienjarige Sibylla waarop zij aan een tafel zit te tekenen, terwijl achter haar in het atelier van haar stiefvader een schildersezel staat opgesteld. Mogelijk heeft de Voorzienigheid het feit, dat zij als vrouw ter wereld kwam, willen compenseren want zij groeide op in een kunstenaarsgezin waarin tekenen, aquarelleren en kopergraveren aan de orde van de dag waren. Een omgeving waarin het een vrouw geoorloofd was deel te nemen aan het productieproces. Vader Marrel onderkende al vroeg het talent van zijn stiefdochtertje en nam haar tegelijk met zijn jonggezellen in de leer.

Hoe heeft Maria Sybilla die kostbare tulp kunnen bemachtigen? Klom zij in het donker over de muur? Kon zij zich

met haar kinderlijk tussen de spijlen van het hek door wringen? Waren er geen waakhonden die met geblaf en kwijlende bekken op haar aanstormden? Of is zij doodleuk midden op de dag door het openstaande hek gelopen dat een onachtzame knecht had vergeten te sluiten? Gewoon binnengelopen, een klein meisje dat zich bukt om misschien haar bal te zoeken die over de muur is gevlogen, wie zal daarop letten? Zij verbergt de gestolen tulp onder haar jakje en huppelt naar huis. Eenmaal boven op de vliering, waar zij zoiets als een eigen atelier heeft ingericht, haalt zij de bloem van onder haar kleren vandaan. Maar in plaats van de fiere smetteloze tulp houdt zij een geknakte steel in haar hand waaraan gekneusde nattige bloembladeren hangen. In haar handpalm ligt nog wel de geduldige bruine bol met aarde aan zijn bleke wortels, maar wanneer, zo ooit, zal daar een nieuwe bloem uit groeien? Desolaat is ze, tegelijkertijd woevend en vastbesloten zich nogmaals een tulp toe te eigenen. Want ze heeft er genoeg van bloemen te schilderen naar het voorbeeld van duffe plaatjes. Ze wil ze levend. Levend bestuderen onder een vergrootglas zodat ze de glinsterende facetjes, die het licht weerkaatsen, over de bloembladeren kan zien liggen en van nabij de mysterieuze vlezige stamper bekijken te midden van zijn meeldraden met hoedjes van stuifmeel.

Drie dagen later waagt zij een nieuwe poging. Deze keer heeft ze echter buiten de oplettendheid van de tuinman gerekend, die het onmiskerbare gat in het tulpenperk heeft ontdekt en zijn bevinding aan zijn meester heeft gemeld. Onkundig van deze ontwikkeling wroeten Sibylla's handen voor de tweede maal in de rulle aarde waar zij regenwormen opschrikt die zich haastig langs haar vingers de grond in bo-

ren. Dan heeft ze hem beet, de bol. Behoedzaam vouwt zij haar handpalmen eromheen en trekt hem omhoog. De adem stukt haar in de keel: de bloem, zalmkleurig, wiegt als een vlam tegen de lucht.

Een grommend geluid doet haar opschrikken, in een flits doemt een zwarte hond op die zijn tanden in haar rok zet. ‘Mee,’ zegt de tuinman en grijpt haar in de nek. Nog steeds houdt zij haar handen beschermend rond de bol en met de tulp rechtop loopt ze als iemand die in een processie een kaars draagt, hoewel met het hoofd gebogen onder de vernederende greep van de tuinmanshand. Een bordes op, een marmeren gang door waar een strenge klok de seconden wegtikt en een deur zich opent om haar met haar tulp toegang te verschaffen. Ze kijkt niet hoger dan een paar schoenen met gespen waaraan twee benen ontspruiten die omhoogrijzen en samenkomen in een grote buik. Aan die buik blijft haar blik hangen.

‘Kijk me aan,’ zegt een boze mannenstem.

Haar hals, bevrijd van de druk van de tuinmanshand, strekt zich omhoog. Het gezicht boven haar bezit een snor met twee zwarte accolades die van de bovenlip tot aan de ooghoeken reiken, het voorhoofd is gekreukeld en kreukelt nog sterker naarmate de tuinman vordert met zijn aanklacht. Er valt een onheilspellende stilte. Sibylla kan het gesnuif horen van de grafelijke neus. Een aframmeling is wel het minste wat zij kan verwachten. De graaf zal dat niet zelf doen, hij zit daar als een koning, nee, hij zal haar uitleveren aan de tuinknecht. De stilstaande tijd vult zich met ellendige tafereelen. Wanneer haar moeder hiervan hoort zal die haar in de kast stoppen en de hele dag niks dan gerstebrood met water geven, haar, het ongelukskind. Toch is daar nog altijd

de bloem die zich trillend verheft tussen haar en de meneer met snorpunten tot aan zijn ooghoeken.

‘Wat heeft dit te betekenen?’

Zijn stem klinkt bars, maar inwendig is hij onzeker. Dit is geen gewone dief. Wat moet dat rare kind met een van zijn tulpen?

Geen antwoord.

‘Wat wil je met die tulp?’

Geen antwoord.

‘Hoe heet je?’

‘Maria Sibylla Merian.’

Die naam komt hem bekend voor. Was dat niet een bloemenschilder? Een uitgever? Merian, hij laat de naam over zijn tong rollen. En zij houdt diezelfde naam, tegelijk met de tulp, voor zich als een schild.

‘Heeft je vader je geleerd tulpen te stelen?’

Hefstig hoofdschudden.

‘Hij zal je een pak slaag geven als hij hoort wat jij gedaan hebt.’

‘Mijn vader is dood, meneer.’

Het wurm zegt het doodernstig. Hij moet bijna lachen om dat muizengezicht, maar de grote vioolblauwe ogen houden de zijne vast. Sibylla groeit een beetje. Die wil van haar, nog zacht en opgerold binnen in haar, ontrolt zich een weinig, ergens achter haar staat de grotere persoon die zij zal worden.

‘Dan zal ik je slaag moeten geven,’ zegt hij.

Instemmend knikken. Slaag aan de ene kant, de tulp aan de andere, de weegschaal slaat door naar de kant van de tulp. Als zij die maar kan redden, ze moet haar voorzichtig neerleggen voordat ze haar gaan slaan.

‘En wat je gestolen hebt moet je teruggeven,’ zegt de graaf en strekt zijn hand uit.

Zij beweegt zich niet. ‘Meneer,’ fluistert ze, ‘mag ik die tulp schilderen?’

Ze wil nog marchanderen ook, die kleine.

‘Kun jij schilderen?’

‘Ja, meneer.’

De tuinman haalt spijtig de schouders op, hij voelt aan zijn water dat de prooi gaat ontsnappen.

‘Dat moet je me dan maar eens laten zien.’

‘Ik heb de tulp gesto... geplukt omdat ik die als voorbeeld wil gebruiken. Op de plaatjes zijn de kleuren niet zo mooi.’

‘Jij denkt dat jij het mooier kunt?’ De accolades wippen op en neer. Amusant is ze wel, die kleine.

Zij knikt. ‘Ja, meneer.’

‘Goed, ik doe je een voorstel. Deze meneer,’ hij wijst op de tuinknecht, ‘brengt je naar huis zodat er onderweg niets met de tulp kan gebeuren. Jij maakt morgen een aquarel van deze gestolen tulp. Is die naar mijn zin, dan scheld ik je het pak slaag kwijt.’